

ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДУХОВЕНСТВА ГАЛИЧИНИ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Галина Русин

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Анотація:

У статті зазначено, що в історії українського народу Греко-Католицька Церква (ГКЦ) відіграла важливу роль. В умовах розвитку сучасного українського суспільства розглянуті аспекти освітньо-виховної діяльності духовенства є особливо актуальними, оскільки в XIX – першій третині XX ст. релігійно-освітнім діячам вдалося закласти теоретико-методичні підвалини національного виховання та реалізувати основні положення доктрини церкви. Наголошено, що релігійність українського народу була домінантою національного організму, вона відображалась у різноманітних виявах культури нації. Поширюючи освіту серед українського народу, зміцнюючи в такий спосіб його національну свідомість, греко-католицьке духовенство виконувало роль не лише духовної, а й політичної еліти українців Галичини. Упродовж окресленого періоду священники активно працювали в напрямі формування інфраструктури масового народницького руху. Його культурно-освітня програма передбачала видання наукової, церковної, шкільної і повчально-моральної літератури, організацію дозвілля для різних верств, надання меценатської допомоги малозабезпеченій молоді для здобуття освіти, утримування бурс. Я. Головацький, В. Барвінський, А. Петрушевич, І. Шараневич та ін. створили цілу низку шкільних підручників та фундаментальних історичних досліджень, що сприяли розробленню теоретичних засад національного шкільництва і виховання.

Ключові слова:

духовенство; Українська Греко-Католицька Церква; товариства; книгодрукування; рідна мова; національна свідомість.

Аннотация:

Русин Галина. Образовательно-воспитательная деятельность духовенства Галичины: исторический экскурс.

В статье указано, что в истории украинского народа Греко-Католическая Церковь (ГКЦ) играла важную роль. В условиях развития современного украинского общества и национальной системы образования и воспитания, рассмотренные аспекты образовательно-воспитательной деятельности духовенства особенно актуальны, поскольку в XIX – первой трети XX в. ему удалось заложить теоретико-методические основы национального воспитания и реализовать основные положения образовательной доктрины церкви. Религиозность украинского народа была доминантой национальной организации, она отражалась в различных проявлениях культуры нации. Распространяя образование среди украинского народа, укрепляя тем самым национальное сознание народа, греко-католическое духовенство исполняло роль не только духовной, но и в значительной степени политической элиты украинцев Галичины. В течение периода, о котором идет речь в статье, священники активно работали с народом, формируя инфраструктуру массового народнического движения. Культурно-образовательная программа духовенства предусматривала издание научной, церковной, школьной и поучительно-нравственной литературы, организацию культурного досуга для различных слоев украинского общества, предоставления меценатской помощи малообеспеченной молодежи для получения образования, содержание бурс. Я. Головацкий, В. Барвинский, А. Петрушевич, И. Шараневич и др. создали целый ряд школьных учебников и фундаментальных исторических исследований, что способствовало разработке теоретических основ национальной школы и воспитания.

Ключевые слова:

духовенство; Украинская Греко-Католическая Церковь; общества; книгопечатание; родной язык; национальное сознание.

Resume:

Rusyn Halyna. Educational activity of the clergy of Galicia: historical excursion.

The Greek Catholic Church has played an important role in the history of the Ukrainian people. In the context of the development of modern Ukrainian society and the national system of education and upbringing, the aspects of the educational activity of the clergy considered by us are especially relevant, because in the XIX - first third of the XX century religious educators managed to lay the theoretical and methodological foundations of national education and implement the basic provisions of the educational doctrine of the church.

The religiosity of the Ukrainian people was the dominant of the national organism. It was reflected in various manifestations of the nation's culture. Disseminating education among the Ukrainian people, thus strengthening the national consciousness of the people, the Greek Catholic clergy began to play the role not only of the spiritual, but also, to a large extent, the political elite of the Ukrainians of Galicia. During this period, priests actively worked with the people, forming the infrastructure of the mass populist movement. The cultural and educational program of the clergy included the publication of scientific, ecclesiastical, school, and educational and moral literature, the organization of cultural leisure for various segments of Ukrainian society, the provision of patronage to low-income youth for education, and the maintenance of the bursa. J. Holovatsky, V. Barvinsky, A. Petrushevych, I. Sharanevych and others created a number of school textbooks and basic historical research, which contributed to the development of theoretical foundations of national schooling and education.

Key words:

clergy, Greek Catholic Church, societies, book printing.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток історичної науки як в Україні, так і у світі характеризується принципом локалізації, суть якого полягає в зверненні до коренів певного мікросоціуму. Неодмінним атрибутом цього є локальна історія, що базується на комплексному вивченні проблем минулого певного регіону в соціально-економічній, громадсько-суспільній і культурно-духовній площинах. Цим і пояснюється пошук інтересу істориків,

краєзнавців, педагогів до вивчення минулого Галичини.

Під впливом суспільно-політичних умов проходило формування нового типу греко-католицького духовенства. ГКЦ, як самостійний чинник, виявилася міцно інтегрованою в державно-політичні структури Австро-Угорщини, на відміну від її місця в Речі Посполитій. Таке становище церкви сприяло активній участі священників у громадському

житті своїх парафіян і залученню їх до культурно-просвітницької, а пізніше – до національно-політичної діяльності. Науково-видавнича та просвітницька робота церкви утворювала християнську мораль і патріотизм, сприяла пошуку шляхів націоналізації школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній спадщині представників українського духовенства розкрито теоретико-методичні засади християнської педагогіки (М. Барановський, І. Бартошевський, Ю. Дзерович, Г. Костельник, М. Конрад, О. Лещук, І. Назарко, Й. Осташевський, І. Ортинський, Й. Сліпий, А. Шептицький); феномен українського греко-католицизму (Б. Гудзяк, І. Гарасим, С. Кияк, Н. Мадей, І. Мончак, О. Недавня, О. Турій); суспільно-політичну та культурно-просвітницьку діяльність УГКЦ (А. Васьків, С. Гелей, С. Гнот, О. Єгрешій, Б. Іванишин, О. Киричук, О. Красівський, М. Кугутяк, М. Лозинський, М. Москалюк, І. Паславський, В. Перевезій, Я. Стоцький, О. Сурмач, Б. Трофим'як, М. Швагуляк).

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити освітньо-виховну діяльність духовенства в Галичині та її вплив на формування національної свідомості українського народу.

Методи й організація дослідження: для досягнення окресленої мети використано такі теоретичні методи: науково-бібліографічний метод вивчення архівних, бібліотечних каталогів, фондів, описів і бібліографічних видань; метод класифікації та систематизації літературних джерел для виявлення опорної джерельної бази й об'єктивних даних щодо освітньої доктрини Української Греко-Католицької Церкви та її утвердження в Україні середини ХІХ – ХХ ст.; аналіз історико-педагогічної, релігійної, психолого-педагогічної наукової літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен українського греко-католицизму став продуктом та закономірним наслідком усього попереднього розвитку українського християнства, сутнісним виявом якого на всіх етапах історичного розвитку був синтез східних і західних церковних традицій. УГКЦ, поєднавши в собі дві гілки християнства – східну (Візантійську) та західну (Римську), започаткувала творення нового типу української культури, що розвивалась у руслі унійної культурно-історичної логіки [1, с. 20].

УГКЦ у Галичині була українською за духом, обрядом, культурою. Про її виховний вплив свідчать релігійно-національна свідомість населення краю, позитивна роль галицької інтелігенції, яка походила переважно з представників духовенства [22, с. 412].

Наслідком такого глибоко закоріненого в історії зв'язку між нацією і церквою було збереження та плекання східного обряду, який за умови відсутності національної держави ототожнювався з українством.

Духовенство намагалось скористатись входженням західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії. Розбудовуючи власну церковну організацію, воно поширювало освіту серед селянства, упроваджуючи церковнослов'янську мову, формуючи національну свідомість та почуття самоповаги. Отже, греко-католицьке духовенство відіграло роль не лише духовної, а й політичної еліти українців Галичини.

Найбільш свідомі представники церкви брали в процесі пробудження національної свідомості галичан-українців діяльну участь. У цих умовах нечисленна українська інтелігенція в Перемишлі об'єднується в 1816 р. в Товариство галицьких греко-католицьких священників для поширення письмами просвіти і культури серед вірних [4, с. 1415]. Отці І. Могильницький, Й. Левицький, Й. Лозинський, І. Лаврівський та інші ставлять за мету організацію шкіл, видавання для них підручників, виступають на захист самобутності українського народу, працюють для розвитку рідної мови. У 1817 р. педагог і автор п'яти підручників І. Могильницький засновує в Перемишлі дяко-учительський інститут [23, с. 9].

Греко-Католицька Церква Галичини відіграла особливу роль в українському національному русі. У 1833–1837 роках був створений гурток «Руська Трійця», засновниками якого стали молоді богослови – Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький.

Головне завдання гурток вбачав у тому, щоб за допомогою друкованого слова та літературної творчості рідною мовою «підняти дух народний, просвітити народ». Найвизначнішою заслугою «Руської трійці» було видання наприкінці 1836 р. у Будапешті альманаху «Русалка Дністровая», який складався з фольклорних і власних творів видавців, написаних народною мовою. Головно, у збірці звучала ідея єдності західноукраїнських земель з усією Україною [15, с. 3]. Після заборони австрійським урядом «Русалки Дністрової» і виходу М. Шашкевича, І. Вагилевича та Я. Головацького з Львівської семінарії «Руська Трійця» розпалася, однак її діяльність не була даремною. Вона започаткувала нову демократичну культуру в Галичині, оскільки прогресивні ідеї все більше оволодівали умами галичан [25, с. 71].

Основні ідеї «Руської трійці» знайшли своє концентроване відображення в статті о. Якова Головацького «Становище русинів у Галичині»,

яка стала першою національно-політичною програмою галицьких українців. Виходячи з цього, можемо потвердити факт існування єдиного «руського народу», розділеного між двома імперіями, відмінного від поляків і росіян своєю мовою, культурою, історичним минулим. У такий спосіб утверджувалась ідея національної ідентичності. Як вважає дослідник, «національна ідентичність – це не феномен природи й не біологічна константа. Тут ідеться радше про категорію свідомості, яка залежить від суспільного розвитку і тому певною мірою надається до змін і управління. Окрім власної ідентичності, через соціалізацію переймається також ідентичність інших людей. Національна ідентичність у жодному разі не єдина ідентичність людини: водночас це чоловік чи жінка, містянин чи селянин, католик чи протестант, працедавець чи найманий працівник» [19, с. 28].

Неабияке зацікавлення викликає політична платформа перших національних інституцій, що виникли під час революції 1848–1849 років з ініціативи та під керівництвом греко-католицької ієрархії – Головної руської ради, «Галицько-Руської матиці» (літературно-освітнє товариство, метою якого була просвітницька діяльність серед українців через прицерковні школи, видання книжок тощо), народного дому та інших.

Одним з головних напрямів їхньої діяльності залишалось видання граматик, читанок, підручників для початкових і середніх шкіл, богословських та шкільних посібників, різноманітної церковної літератури, публікацій наукового характеру та художніх творів. Протягом 1848–1900 рр. зусиллями «Галицько-руської матиці» було надруковано 30 різних підручників і навчальних посібників. Серед них чільне місце належало «Граматиці» о. Я. Головацького, яка слугувала найкращим виданням для вивчення української мови впродовж другої половини XIX століття [12, с. 7].

Дослідження свідчать, що релігійно-церковний, суспільно-політичний і культурно-освітній прогрес галицького українства, стимульований і координований відродженням греко-католицьким митрополитом престолом у Львові 1807 р. мав позитивне значення не тільки для майбутнього Галичини, але й для всієї України. Друга половина XIX – перша половина XX ст. для Української Греко-Католицької Церкви ознаменована діяльністю сімох видатних митрополитів: М. Левицького (1816–1858), Г. Яхимовича (1860–1863), С. Литвиновича (1864–1869), Й. Сембратовича (1870–1882), С. Сембратовича (1885–1898), Ю. Сас-Куїловського (1899–1900),

А. Шептицького (1900–1944). Саме вони поклали початок української культури нового типу, що розвивалася в руслі унійної культурно-історичної логіки [13, с. 149].

Під керівництвом духовенства церква досягла значних успіхів у становленні й розвитку української національної ідеї, консолідації національних сил, розвитку системи національного шкільництва та морально-релігійному вихованні народу.

Зокрема, митрополит М. Левицький спричинився до створення й розвитку системи національної освіти. Він часто звертався до австрійської влади з вимогою наблизити навчально-виховний процес до галицького шкільництва. За його ініціативи та безпосередньої участі впродовж 1816–1819 рр. було створено 383 школи та вчительські фундації, а в 1818 р. – заснований Перемишльський учительський інститут. Фахівці вважають, що він був найкращою дяківською школою, що проіснувала аж до 1939 року [4, с. 149].

На 1848 р. припадає «весна народів», яка дала потужний поштовх для піднесення ідеї національного відродження та вплинула на подальший культурно-освітній і політичний розвиток західноукраїнських земель [14, с. 283].

Австрійська влада своїм розпорядженням від 30 червня 1863 р. призначила новим Галицьким митрополитом С. Литвиновича. У цей період виникло громадське культурно-освітнє товариство «Просвіта» в Галичині, засноване представниками греко-католицької інтелігенції [26, с. 104]. Його діяльність стала важливим чинником громадсько-політичного життя Галичини, оскільки товариство активно боролось за місце української мови, запровадження її в школах і установах. За кошти «Просвіти» було видано 17 підручників для молодших класів українських гімназій. За висловом М. Возняка, «... вона усунула в них «штучне язичіє» і ввела туди чисту народну мову» [1, с. 187]. На першому етапі товариство перетворилося з науково-просвітньої на просвітню організацію. Її членами стала майже вся українська інтелігенція Галичини, переважно вчителі, службовці, священники, студенти. Усі вони розуміли необхідність просвітницької праці серед найширших мас народу, створювали нові форми освітньої діяльності, а саме: курси для навчання просвітянських інструкторів, курси ліквідації неграмотності, самоосвітні гуртки, об'єднання «Молодої просвіти». Найбільшим її досягненням у цей період стало структурування організації, розширення географії діяльності товариства, видання значної кількості оригінальних і перекладних українських

шкільних підручників, популярної літератури для народу. Можна твердити, що товариство започаткувало національне шкільництво в Галичині. Вийшла друком і швидко розповсюдилась серед селян і міщан читанка «Зоря» О. Партицького. Лише за 1869-1876 рр. товариство «Просвіта» видало 43 книжки загальним накладом майже 390 тис. примірників [3, с. 12].

Конкретними кроками в процесі просвіти української шкільної молоді було відкриття так званих «випозичальень» у філіях краю, а від початку ХХ ст. зі Львова починають розходитися «мандрівні бібліотеки» [16, с. 27]. Перша ж Читальня у Львові з'явилася у 1849-1850 шкільному році в стінах духовної семінарії. Її засновниками стали вихованці цього закладу – В. Ковальський і С. Данилович, які створили українську читальню на взірць подібних установ Відня і Праги [20, с. 158].

Згідно зі «Списком видань товариства «Просвіта», укладеним І. Калиновичем, у 1869–1876 рр. вийшло 22 підручники українською мовою для гімназій і народних шкіл. У 1878 р. з дозволу митрополита С. Сембратовича «Просвіта» видає український молитовник, написаний чистою народною мовою [11, с. 19], який, так само як і Біблія, вважався головною настільною книгою в кожній українській родині.

Отже, завдяки «Просвіті» було збережено національну ідентичність, мову, культуру; українці уникли повної асиміляції в умовах бездержавного існування. Товариство постійно вдосконалювало форми і методи просвітницької діяльності. Цьому сприяли освітні конгреси та з'їзди, які проходили за участю духовенства.

Значні можливості для розвитку українського шкільництва з'явилися після реформи 1869 р., яка проголосила обов'язковість і безоплатність початкової 6-річної освіти, право навчатися українською мовою, а також дозволила різним товариствам і релігійним організаціям організувати приватні школи [27, с. 152]. Відтоді в Галичині почали створюватися народні школи, які плекали ідею: «Виховати дітей у релігійних традиціях, озброїти знаннями і вміннями, потрібними для життя і дальшої освіти» [21, с. 147].

У 1870 р. митрополитом галицьким був обраний Й. Сембратович, який особливу увагу приділяв проповіді та катехізації населення, для чого і видав кілька послань. Важливу роль відводив вихованню майбутніх священників у семінаріях. Він робив візитації, проголошував проповіді українською мовою, доручав священникам навчати молодь катехізму, вживав рішучих заходів для боротьби з неграмотністю населення, що мала загрозливий характер [17, с. 245].

Митрополит Сильвестр Сембратович у 1870 р. заснував разом з отцем Ю. Пелешом богословський журнал «Руский Сіонь», який став першим у Галичині богословським місячником українською мовою. Також у 1870 р. разом з отцем Ю. Пелешом та О. Лепким він видає «Изборникъ благопотребнихъ церковнихъ чиновъ и службъ». У 1879 р. владики церкви випустив перший молитовник народною мовою [17, с. 253]. Щоб підвищити рівень освіти українського жіноцтва та піднести високу результативність навчально-виховного процесу, митрополит Сильвестр у 1884 р. заснував у Львові дівочий інститут під керівництвом сестер Василянок, де було створено кілька безкоштовних місць для сиріт священників, побудовано монастир сестер Василянок із пансіонатом для дочок священників, а також церкву. У 1896 р. разом з О. Барвінським митрополит ініціював створення Католицького русько-народного союзу – першого українського політичного угруповання на засадах католицизму. У 1887 р. С. Сембратович заснував нову єпархію у Станіславові [18, с. 209].

Першим станіславівським єпископом УГКЦ став Юліан Пелеш, котрий провадив свою діяльність за трьома основними напрямками: організаційно-кадрове зміцнення новоутвореної єпархії, душпастирська та духовно-просвітницька робота з населенням.

Для покращення управління єпархією здійснювався випуск двох періодичних видань: «Вісник Станіславівської єпархії», «Шематизм греко-католицького кліра єпархії Станіславівської». «Вісник» почав виходити з липня 1886 р., спочатку неперіодично, а згодом – як щомісячник (до 1939 року). Основне його завдання полягало в тому, щоб донести до священників на місцях нову інформацію, зокрема, розпорядження церковної та світської влади.

Важливе значення мала діяльність єпископа Ю. Пелеша у сфері освіти, де церква поступово втрачала свої позиції у зв'язку з секуляризацією. У квітні 1886 р. єпископський ординаріат видав розпорядження про обов'язкове навчання основ християнської релігії в школі, що спиралося на відповідне розпорядження Крайової шкільної ради та на державний шкільний закон від 14 травня 1869 року. Для підвищення ефективності контролю церкви над шкільними закладами у Станіславівській єпархії було створено інститут ординаріатських комісарів, які працювали в кожному окрузі (повіті). Комісари діяли також і в інших єпархіях. У грудні 1886 р. єпископський ординаріат видав спеціальну інструкцію, згідно з якою комісарам надавалися широкі права для контролю за роботою

навчальних закладів. Для посилення впливу церкви на народні школи було запроваджено обов'язковий курс «доповнюючої науки релігії». Усе це засвідчує утвердження ролі церкви в галузі освіти [9, с. 36].

Юліан Пелеш вів просвітницьку роботу з українським населенням у Галичині. Він відомий як автор «Учебника католицької релігії» (1876), «Пастирського богословія» у 2-х томах (Відень, 1877, 2-е видання – 1885), «Розправи о духовном урядовом стилі» (Відень, 1878), «Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom» («Історії унії руської церкви з Римом» у 2-х томах (Відень, 1880) та інших.

Вивчаючи матеріали Івано-Франківського державного архіву, ми з'ясували, що в 1871, 1878, 1888, 1889, 1890 роках (Фонд. 401, 402) [6; 9] при церквах велись журнали (протоколи), у яких фіксували кількість учнів. Звідси довідуємось, що в «1888 році навчались при церковній школі 90 учнів»; а годин навчання релігії – «2 год. на тиждень», а в 1889 р. – «6 год. на тиждень». Про діяльність учнів та учителя написано так: «приводит детей на Богослужение, дети співають на хорах его присутствій» [7]. Також велись записи «релігійне виховання (захоплення) учителя: «уповноважений веде релігію латинського Орденаріату». Вивчався стан справ стосовного того, чи достатньо приділяє дяк уваги релігії?, якою є поведінка пароха, стан моральності – «добрий» [6].

Перед Греко-Католицькою Церквою постала необхідність оновлення чи, радше, знаходження

властивого їй як духовній інституції місця в суспільному житті. Це важливе завдання стало основним змістом архієрейського служіння митрополита Андрея Шептицького (1901–1944). Наполеглива душпастирська праця, турбота про освіту і культуру, захист національних і соціальних прав народу зробили його беззаперечним провідником і моральним авторитетом української спільноти, а саму церкву – широко розгалуженою та впливовою інституцією Галичини, яка, хоч і втратила свою функцію головного індикатора національної ідентичності, усе ж була важливим консолідаційним чинником і духовною опорою в змаганнях за українську державність.

Висновки. Отже, важливим чинником у процесі національно-культурного відродження України в середині ХІХ та початку ХХ століть стала Українська греко-католицька церква, яка черпала своє духовно-релігійне натхнення з джерел християнства. Вона ставила перед собою завдання збереження українців як нації. У цьому контексті можемо твердити про вироблення системи морально-етичних та культурно-освітніх пріоритетів, які були висунуті церквою на основі християнської традиції та перетворилися на цінності галицьких українців. У вирішальних переломних моментах історичного розвитку українська нація усвідомила надзвичайно тісний зв'язок народу з церквою, в основі якого – збереження та підтримка національних традицій.

Список використаних джерел

1. Возняк М. Відложений ювілей п'ятдесятилітньої діяльності товариства «Просвіта». *Календар «Просвіти»*. Львів, 1920. С. 185–190.
2. Волинець О. О. Функціонування Української Греко-Католицької Церкви в контексті державно-церковних відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : 09.00.11. Київ, 2003. 20 с.
3. Гарат Р. М. Діяльність товариства «Просвіта» в Галичині (1868-1921 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. Чернівці, 2004. 17 с.
4. Гончарук Т. Галицькі митрополити. Тернопіль: Горлиця, 2002. 112 с.
5. ДАІФО. Ф. 504 (Сведения о состоянии прихода Снятинського деканата). Оп. 1. Спр. 223. Арк. 2–7.
6. ДАІФО. Ф. 504 (Станиславская консистория. Сведения о состоянии церквей и 26 хозяйственных приходов Кудринейского деканата). Оп. 1. Спр. 402. Арк. 1–3.
7. ДАІФО. Ф. 504 (Сведения о состоянии целевой и хозяйственных построек приходов Львовской епархии). Оп. 1. Спр. 350. Арк. 1–10.
8. ДАТО Ф. 231. Оп. 1. Спр. 483. 94 арк.
9. Делятинський Р. Історія Станіславської єпархії (1885–1900). Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. 96 с.
10. Делятинський Р. І. Станіславська єпархія Греко-Католицької церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.) : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

References

1. Wozniak M. (1920). Delayed anniversary of the fiftieth anniversary of the society "Education" / Calendar "Education". Lviv. P. 185-190. [in Ukrainian]
2. Volynets O.O. (2003). Functioning of the Ukrainian Greek Catholic Church in the context of state-church relations: author's ref. dis. for science. degree of cand. of philos..science: special. 09.00.11 "Religious Studies" K.. 20 p.[in Ukrainian]
3. Garat R.M. (2004). Activities of the society "Education" in Galicia (1868-1921): author's ref. dis. for science. degree of cand. of hist. sciences: 07.00.01 "History of Ukraine". Chernivtsi. 17 p. [in Ukrainian]
4. Goncharuk T. (2002). Galician metropolitans of Ternopil: Gorlytsia. 112 p. [in Ukrainian]
5. DAIFO. F. 504 (Information on the state of the parish of the Sniatyn deanery). Op. 1, file no. 223. P. 2-7. [in Ukrainian]
6. DAIFO. F. 504 (Stanislav consistory. Information on the condition of churches and 26 economic parishes of the Kudrine deanery). Op.1, file no. 402. P. 1-3.[in Ukrainian]
7. DAIFO. F. 504 (Information on the condition of the target and economic buildings of the parishes of the Lviv diocese). Op. 1, file no. 350. P. 1-10. [in Ukrainian]
8. DATO F. 231, op. 1, file no. 483, P. 94. [in Ukrainian]
9. Delyatynsky R.I. (2001). History of the Stanislavsky diocese (1885–1900). Ivano-Frankivsk: Nova Zorya. 96 p.[in Ukrainian]

- імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. 390 с.
11. Калинович І. Щоб робити по читальнях «Просвіти». Програма, поділ і календар освітньої праці. Львів, 1924. 29 с.
 12. Качала С. Яка ціль Галицько-Руської Матиці. *Слово*. Львів, 1865. № 21. С. 7–12.
 13. Кияк С. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 631 с.
 14. Крип'якевич І. Історія України. Львів: Світ, 1990. 520 с.
 15. Кровицька О. «Русалка Дністрова» в угорській стоянці. *Українське слово*. 1998. 31 груд. С. 3–10.
 16. Лозинський М. Сорок літ діяльності «Просвіти». Львів, 1908. 72 с.
 17. Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. Рим; Львів: Вид-во оо. Василіан, 1995. 404 с.
 18. Назарко І. Київські і Галицькі митрополити. Торонто, 1962. 271 с.
 19. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів: ЛА «Піраміда», 2014. 612 с.
 20. Перський С. Популярна історія товариства «Просвіта» у Львові. Львів, 1932. 256 с.
 21. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. Київ: Либідь, 1992. Т. 2. / Від середини XVII століття до 1923 р. 608 с.
 22. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 448 с.
 23. Ступарик Б. М., Мацюк В. Д. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772–1939 рр.). Коломия: Вік, 1995. 173 с.
 24. Турій О. Греко-Католицька Церква та українська національна ідентичність у Галичині. *Ковчег*: науковий збірник із церковної історії. Львів, 2003. Число 4. С. 67–85.
 25. Щербяк Ю. А. Освітня доктрина української греко-католицької церкви та її впровадження в Україні (середина XIX – XX ст.): дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2009. 508 с.
 26. Щербяк Ю. А. Система морального виховання учнів у школах західних областей України (1900-1939 рр.) Тернопіль: Парадис, 1999. 205 с.
 27. Baik L. Z historii rozwoju ukraińskiej szkoły w Galicji. *Galicja i jej dziedzictwo*. Rzeszów, 1995. S. 151–161.
 28. Delyatynsky R.I. (2017). Stanislavsky Diocese of the Greek Catholic Church in the public life of Galicia (1885–1946) dissertation. Candidate of Historical Sciences, 07.00.01 / SHEI «Prykarpattia National Vasyl Stefanyk University». Ivano-Frankivsk, 2017. 390 p. [in Ukrainian]
 29. Kalynovych I. (1924). To do in the reading rooms "Enlightenment". Program, division and calendar of educational work. Lviv. 29 p. [in Ukrainian]
 30. Kachala S. (1865). What is the purpose of the Galician-Russian Matytsya / Slovo. Lviv., № 21. P. 7-12. [in Ukrainian]
 31. Kiyak S. (2006). Identity of Ukrainian Catholicism: genesis, problems, prospects. Ivano-Frankivsk: Nova Zorya. 631 p. [in Ukrainian]
 32. Krypyakevych I. (1990). History of Ukraine. Lviv: Svit. 520 p. [in Ukrainian]
 33. Krovytyska O. (1998). "Mermaid of the Dniester" in the Hungarian settlement / Ukrainian word. Dec. 31. Pp. 3-10. [in Ukrainian]
 34. Lozynsky M. (1908). Forty years of Enlightenment. Lviv. 72 p. [in Ukrainian]
 35. Mudry S. (1995). Essay on the history of the Church in Ukraine. Rome-Lviv: Publishing House Basilian, 404 p. [in Ukrainian]
 36. Nazarko I. (1962). Metropolitans of Kyiv and Halych. Toronto. 271 p. [in Ukrainian]
 37. Paholkov S. (2014). Ukrainian intelligentsia in Habsburg Galicia: the educated strata and the emancipation of the nation. Lviv. 612 p. [in Ukrainian]
 38. Persky S. (1932). Popular history of the society "Education" in Lviv. Lviv. 256 p. [in Ukrainian]
 39. Polonska-Vasylenko N. (1992). History of Ukraine: [in 2 volumes]. Vol. 2. / From the middle of the seventeenth century to 1923. K. : Lybid. 608 p. [in Ukrainian]
 40. Richynsky A. (2002). Problems of Ukrainian religious consciousness. Ternopil: Ukrmedknyha. 448 p. [in Ukrainian]
 41. Stuparyk B.M., Matsyuk V.D. (1995). The idea of the national school and national education in the pedagogical thought of Galicia (1772-1939) Kolomyia: Vik. 173 p. [in Ukrainian]
 42. Turiy O. (2003). The Greek Catholic Church and the Ukrainian national identity in Galicia / Scientific collection on church history. Number 4. Lviv. P. 67–85. [in Ukrainian]
 43. Shcherbyak Yu.A. (2009). Educational doctrine of the Ukrainian Greek Catholic Church and its implementation in Ukraine (mid-nineteenth - twentieth centuries.). dissertation doc.ped.sciences. -13.00.01 / Kharkiv. G. Skovoroda National Pedagogical University. Kharkiv. 508 p. [in Ukrainian]
 44. Shcherbyak Yu. A. (1999). The system of moral education of students in schools of the western regions of Ukraine (1900-1939) Ternopil: Paradis. 205 p. [in Ukrainian]
 45. Baik L.(1995). Z historii rozwoju ukraińskiej szkoły w Galicji / Galicja i jej dziedzictwo. - Rzeszów. P. 151–161. [in Polish]

Відомості про автора:
Русин Галина Андріївна
 grusyn@gmail.com

ДВНЗ «Прикарпатський національний
 університет імені Василя Стефаника»
 вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
 Івано-Франківська обл., Україна

doi: 10.33842/22195203/2021/25/38/43

*Матеріал надійшов до редакції 10.11.2020 р.
 Прийнято до друку 02.12.2020 р.*

Information about the author:
Rusyn Halyna Andriivna
 grusyn@gmail.com

SHEI "Prykarpattia National
 Vasyl Stefanyk University»
 Shevchenko St., 57, Ivano-Frankivsk
 Ivano-Frankivsk region, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2021/25/38/43

*Received at the editorial office 10.11.2020.
 Accepted for publishing 02.12.2020.*